

УКРАЇНА – ПОЛЬЩА: ЗМАГАННЯ ЗА МИНУЛЕ

Георгій Касьянов

Інститут історії України, Національна Академія наук України
ORCID 0000-0003-1996-0362

<https://doi.org/10.36169/2227-6068.2020.01.00017>

Резюме. Статтю присвячено історії українсько-польських суперечок 1990-х–2010-х стосовно репрезентацій, інтерпретацій та комеморацій «контраверсійних проблем» минулого. Розглядаються дві основні теми: відновлення «Цвинтаря Орлят» у Львові та історія політичного використання та маніпулювання пам'яттю про польсько-український конфлікт під час Другої Світової війни, наслідком якого стали масові вбивства польського цивільного населення озброєними підрозділами українського націоналістичного підпілля, відплатні акції польського підпілля і взаємне кровопролиття 1943–1944 років. У статті аналізується роль і діяльність різних суспільних і політичних груп, державних органів, недержавних організацій, що брали участь в спорах, суспільні реакції на політичні дебати про минуле. Історія цих суперечок представлена як зіткнення двох подібних етноцентричних наративів пам'яті, яке вилилося в серію політичних акцій і контрзаходів, публічної і дипломатичної полеміки і навіть війни пам'яті. Це приклад інструменталізації та маніпуляції образом Іншого в історичній політиці.

Ключові слова: історична політика, війни пам'ятей, Україна, Польща, інструменталізація минулого, використання історії, примирення, геноцид

Повнотекстова версія статті доступна англійською мовою.

Бібліографія:

- Adamski, L. (2017). Ukrainian “Volhynian Negationism”: Reflections on the 2016 Polish–Ukrainian Memory Conflict. *Journal of Soviet and Post-Soviet Politics and Society* 3(2): 253–290.
- Antonyuk, Ya. (2013) Vplyv “Volynskoyi trahediyi” na formuvannya etnichnykh stereotypiv ukrayintsya ta polyaka [from Ukr.: Influence of the “Volhynian Tragedy” of the formation of ethnic stereotypes of a Ukrainian and of a Pole]. *Krayeznavstvo* 3: 46–54.
- Bachynskiy, B. (2003). V ochikuvanni porozuminnyia [from Ukr.: Waiting for mutual understanding]. *Postup*, April 11, <http://postup.brama.com/11/04/2003> (accessed October 7, 2020).
- Berdykhovska, B. (2013). Vazhke dozrivannia [from Ukr.: Hard reaping]. *Yi* [journal website], February 13, http://www.ji.lviv.ua/n74texts/Berdykhovska_Pol_Ukr_vazhke_dozrivannya.htm (accessed October 7, 2020).

- CBOS. (2003). Rocznicza zbrodni na Wołyniu – pamięć i pojednanie. *Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS)* [official website] / BS 117/2003 / [oprac. M. Strzeszewski], July, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2003/K_117_03.PDF (accessed October 7, 2020).
- CBOS. (2008). WOŁYŃ 1943. Komunikat z badan, *Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS)*, 2008, S. 1, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_110_08.PDF (accessed October 7, 2020).
- CBOS. (2013). Trudną pamięć: WOŁYŃ 1943, *Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS)*, 2013, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_093_13.PDF (accessed October 7, 2020).
- Den. (2016). Polskiye deputaty napravili pismo k ukrainskim kollegam po povodu istoricheskogo primireniya, [from Ukr.: Polish MPs sent a letter to the Ukrainian colleagues concerning historical reconciliation. *Den*, October, <http://day.kyiv.ua/ru/news/200616-polskie-deputaty-napravili-otkrytoe-pismo-ukrainskim-kollegam-po-povodu-istoricheskogo> (accessed October 7, 2020).
- Deutsche Welle. (2006). Pavlokoma, Vady natsionalnoho prymyrennya, [from Ukr.: Pavlokoma, defects of the national reconciliation]. *Deutsche Welle*, February, <http://www.dw.com/uk/павлокома-вади-національного-примирення/a-2476257> (accessed January 12, 2017).
- Deutsche Welle. (2016). Spiker Senatu Pol'shchi zasterihaje Ukrainu vid iukhvalennia postanovy pro henotsyd, [from Ukr.: Speaker of Polish Senate warns about passing the decree about genocide]. *Deutsche Welle*, December, <http://www.dw.com/uk/спікер-сенату-польщі-застерігає-україну-від-ухвалення-постанови-про-геноцид/a-19448310?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816-xml> (accessed October 7, 2020).
- Dzerkalo Tyzhnia. (2016). U Derzhdumi RF rozglyanut pytannya pro vyznannya Volynskoyi trahediyi henotsydom, [from Ukr.: The RF Duma will consider recognition of the Volhynian tragedy as a genocide]. *Dzerkalo Tyzhnia*, January, http://dt.ua/POLITICS/u-derzhdumi-rf-rozglyanut-pitannya-pro-vyznannya-volynskoyi-trahediyi-genocidom-214931_.html (accessed October 7, 2020).
- Evropeiska Pravda. (2015). Istorychnyj vystup prezydenta Pol'shchi Komorows`koho u VR. Povnyj tekst. [from Ukr.: Historical speech of the president of Poland Komorowski in VR]. *Evropeiska Pravda*, April, <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/04/9/7032765/> (accessed September 7, 2016).
- Evropeiska Pravda. (2016). Zvernennya u zv'yazku z porushennyam parlamentom Respubliky Polshcha domovlenostei shchodo spilnoyi otsinky polsko-ukrayinskoho protystoyannya u 1943–1945 rokakh, fotokopiya dokumenta, [from Ukr.: Appeal on the occasion of the violation by the parliament of the Polish Republic of the agreement on the common assessment of the Polish-Ukrainian confrontation in the 1943 - 1945]. *Evropeiska Pravda*, August, <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/31/7053988/> (accessed October 7, 2020).
- Evropeiska Pravda. (2017a). Duda: vidnovliuvaty ukrains`ki pamiatnyky treba, ale za pevnykh umov, [from Ukr.: Duda: there is a need to restore the Ukrainian monuments, however on certain conditions]. *Evropeiska Pravda*, December, <https://www.pravda.com.ua/news/2017/12/13/7165409/> (accessed October 3, 2020).
- Evropeiska Pravda. (2017b). Klimkin: ne chuv, shchob Pol'shcha zasudzhuvala vandalizm proty ukrajins`kykh, [from Ukr.: Klimkin: did not hear that Poland condemned vandalization of the Ukrainian monuments]. *Evropeiska Pravda*, December, <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/12/1/7074477/> (accessed August 12, 2018).
- Fond Demolkratychni initsiatyvy. (2013). Polshcha–Ukrayina, polyaky–ukrayintsi. Pohlyad z-za kordonu (Varshava, 2013). [from Ukr.: Poland - Ukraine, Poles - Ukrainians. The view from outside] *Fond Demolkratychni initsiatyvy*, December 13, <https://dif.org.ua/article/polshcha-ukraina-polyaki-ukrayintsi-poglyad-z-za-kordonu> (Accessed 10 October 2020)
- For-Ua.com. (2003). Polski ta ukrayinski parlamentari hotuyut spilnu zayavu pro volynsku trahediyu [from Ukr.: Polish and Ukrainian parliamentarians preparing common statement on Volhynian tragedy]. *ForUm*, March, <http://ukr.for-ua.com/news/2003/03/12/142601.html> (accessed October 10, 2019).

- Gazeta.Ua. (2009). Yushchenko i Kachynskiy poprosyly probachennya, [from Ukr.: Yushchenko and Kaczynsky asked for forgiveness]. *Gazeta.Ua*, November, http://gazeta.ua/articles/politics-newspaper/_uschenko-i-kachinskij-poprosili-probachennya/284329?mobile=true (accessed October 27, 2017).
- Hlavred (2003) Ukrayina i Polshcha poky shcho ne pomyrylysia, [from Ukr.: Ukraine and Poland did not reach reconciliation yet]. *Hlavred*, May 30, <http://www.glavred.info> (accessed October 27, 2017).
- Holos Ukrayiny. (2003). Vidkrytyi lyst narodnykh deputativ Ukrayiny z nahody 60-ricchya trahichnykh podii na Volyni, [from Ukr.: Open letter of the people's deputies of Ukraine on the occasion of the 60th anniversary of the tragic events in Volhynia]. *Holos Ukrayiny*, May 29, 2003, 3.
- Hrytsak, Ya.(2003). Nashe i ne duzhe nashe hore, [from Ukr.: Ours and not very ours sorrow]. *Yi*, n.d., <http://www.ji-magazine.lviv.ua/diskusija/volyn/krytyka7-8-2003.htm#2> (accessed October 10, 2020).
- Ilyushyn, I. (2003). *Volynska trahediya 1943–1944 rr.* [from Ukr.: Volhynian Tragedy of 1943–1944]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy.
- Isayevych, Ya. (2003). Kholmshchyna-Volynska trahediya, iyi peredumovy, perebih, naslidky [from Ukr.: Kholm-Volhynian Tragedy, its preconditions, conduct and results]. V Ya. Isayevich (ed.), *Volyn i Kholmshchyna 1938–1947 rr.: polsko-ukrayinske protystoyannya ta yoho vidlunnya. Doslidzhennya, dokumenty, spohady* [from Ukr.: Volhynia and Kholm region in 1938–1947: Polish – Ukrainian conflict and its echo. Studies, documents, memories]. Lviv:Instytut Ukrainoznavstva im. I. Kripiakevicha, 3–58.
- Istorychna Pravda. (2016a). Polyaky prosyat v ukrayintsiv vybachennya za istorychni kryvdy, [from Ukr.: Poleas ask for forgiveness for historical foes]. *Istorychna Pravda*, June, <http://www.istpravda.com.ua/short/2016/07/4/149125/>(accessed October 7, 2020).
- Istorychna Pravda. (2016b). Ukrayintsi zнову prosyat proshchennya za Volyn, [from Ukr.: Ukrainians asking for forgiveness for Volhynia]. *Istorychna Pravda*, June, <http://www.istpravda.com.ua/short/2016/06/3/149102/>(accessed October 7, 2020).
- Istorychna Pravda. (2020). Holova UINP ta posol Polshchi obhovoryly napriamky spivpratsi, [from Ukr.: The Head of UINP and the Ambassador of Poland discussed the areas of cooperation]. *Istorychna Pravda*, January, <https://www.istpravda.com.ua/short/5e1850c70de6f/> (Accessed October 13, 2020).
- Ivanochko, Ya. (2015) Na tsvintari orliat u L'vovi vstanovyly istorychni fihury leviv [from Ukr.: The statues of lions erected at the cemetery of Eaglets In Lviv]. *Zaxid.Net* [site], December 15, https://zaxid.net/na_tsvintari_orlyat_u_lvovi_vstanovili_istorichni_skulpturi_leviv_n1376848 (accessed March 29, 2019).
- Kasianov G. (2018), Tolkovanija OUN i UPA v publicnom duskurse Ukrainy 1990-x–2000-x: ot reabilitatsii k apologii, [from Rus.: Interpretations of the OUN and UPA in the public discourse of Ukraine: from rehabilitation to apologetics]. *Forum noveishej vostochnoevropejskoj istoriii kul'tury*, №1–2: 257–279.
- Kasianov G. et al. (2012) *Pidruchnyk z istoriyi: problemy tolerantnosti*. [from Ukr.: The History textbook: problems of tolerance]. Chernivtsi: Bukrek,
- Konieczna, Johanna. (2019). Polacy-Ukraińcy, Polska-Ukraina.Paradoksy stosunków sąsiedzkich. *Batory Foundation* [site], n.d., <https://www.batory.org.pl/publikacja/polacy-ukraincy-polska-ukraina-paradoksy-stosunkow-sasiedzkich/>(accessed October 7, 2020).
- Kulchyt'skyi, Stanislav. (2005). *Interview*. Kyiv, May 17.
- Levyi Bereg. (2013). Kolesnichenko reshil zanyatsa rozyskov "natsistskikh prestupnikov". Politik prodolzhayet ekspluatirovat Volynskuyu tragediyu [from Rus.: Kelesnichenko decided to start a search for "Nazi criminals" The politician still exploits the Volhynian tragedy]. *Levyi Bereg*, June,

- http://lb.ua/news/2013/07/09/211526_kolesnichenko_reshil_zanyatsya.html (accessed May 7, 2016).
- Lishchenko, Yu. (2003). Pravda ne mozhe buty odnobokoyu. *Lvivska hazeta*, April 15, [from Ukr.: The truth can not be one-sided]. *Yi*, n.d., <http://www.ji-magazine.lviv.ua/dyskusija/volyn-arhiv.htm> (accessed October 13, 2020).
- Lvivska hazeta. (2003). Vystrazhdanyi kompromis. Parlamenty Ukrayiny ta Polshchi skhvalyly tekst spilnoyi zayavy pro trahichni podiyi na Volyni. [from Ukr.: Hard fought compromise. Ukraine's and Poland's MPs approved the text of the common statement]. *Lvivska hazeta*, July 11, <http://www.ji-magazine.lviv.ua/dyskusija/volyn/presa-arhiv.htm#17> (accessed October 13, 2020).
- Lvivska hazeta. (2003). Zvernennya Lvivskoyi oblasnoyi orhanizatsiyi Spilky ofitseriv Ukrayiny do korpusu ofitseriv kadru i zapasu Viiska Polskoho z pryvodu trahichnykh podii na Volyni 1943 roku [from Ukr.: An appeal of the Lviv regional Union of the military officers to the officers of the Polish Army on the tragic events in Volhynia in 1943]. *Lvivska hazeta*, May 21, 2003. <http://www.ji-magazine.lviv.ua/dyskusija/volyn-arhiv.htm> (accessed October 13, 2020).
- Lvivska obrlada. (2018). Zayava L`vivs`koi obrlady pro demontazh leviv z tsvintaria orliat vyklykala skandal u Pol`shchi, [from Ukr.: Statement of the Lviv regional council on deconstruction of the lions statues at the cemetery of Eaglets provoked a scandal in Poland] https://zaxid.net/zayava_lvivskoyi_oblradi_pro_demontazh_leviv_z_tsvintarya_orlyat_viklikala_skanandal_u_polshchi_n1468541 (accessed October 7, 2020).
- Mendzhetski, V. (2005) Obraz Ukrayiny ta ukrayintsiv u polskykh pidruchnykakh u 1999–2005 rokakh, [from Ukr.: The image of Ukraine and Ukrainians in Polish textbooks in 1999–2005]. In: Kasianov G. (ed) *Obraz Inshoho v susidnikh Istoriyakh: mify, stereotypy, naukovi interpretatsiyi* (Materialy mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi, Kyiv, 15–16 hrudnia, 2005), 143–144.
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych (2016). Wywiad ministra spraw zagranicznych Witolda Waszczykowskiego dla tygodnika "Wprost". *Ministerstwo Spraw Zagranicznych* [site], September, http://www.ms.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wywiad_ministra_spraw_zagranicznych_witolda_waszczykowskiego_dla_tygodnika_wprost (accessed October 11, 2017).
- Motyka, G. (2006). *Ukraińska partyzantka 1942–1960*. Warszawa: Rytm.
- Motyka, G. (2011). *Od rzezi wołyńskiej do akcji Wisła*. Kraków: Wydawnictwo.
- Nashe slovo. (2003). Volyn – prodovzhennya temy. [from Ukr.: Volhynia – the extension of the theme]. *Nashe slovo*, July, 3.
- Nashe slovo. (2003). Volyn–prodovzhennya temy. *Nashe slovo*, July: 3.
- Novynarnia. (2017). Poroshenko i Duda v Kharkovi domovylysia pro 'istorychnu rozriadku [from Ukr.: Poroshenko and Duda agreed on the 'historical détente']. *Novynarnia*, December, <https://novynarnia.com/2017/12/13/poroshenko-i-duda-v-harkovi-domovylisya-pro-istorichnu-rozryadku/> (accessed October 13, 2020).
- Obozrevatel. (2003) Richnytsya podiy na Volyni stane "ispytom istyny" dlya Ukrayiny i Polshchi [from Ukr.: The anniversary of events in Volhynia will become a test of truth for Ukraine and Poland]. *Obozrevatel*, March 19, 2003, <http://www.obozrevatel.com.ua/ukr> (accessed March 24, 2003)
- Panina, Natalia. (2003). Nepodolana dystantsiya. [from Ukr.: Unsurpassable distance]. *Krytyka* 7–8: 18.
- Petrenko, L. (2015). Tsvintarnyj detektyv mista Leva, [from Ukr.: The cemetery detective story of the city of Lion]. *Zaxid.Net*, December, https://zaxid.net/tsvintarniy_detektiv_mista_leva_n1378004 (accessed October 13, 2020).
- Politeka.Net. (2017). Yak ukrayintsi vidpovily Kachynskomu pro Banderu, [from Ukr.: How Ukrainians responded to Poles about Bandera] <https://politeka.net/ua/404114-yak-ukrayintsi-vidpovily-kachynskomu-pro-banderu> (accessed October 1, 2018).

- Polskieradio.pl. (2020). Ukraina przekazała Polsce zgodę na wznowienie ekshumacji. Polskieradio.pl., April, <https://www.polskieradio.pl/399/7977/Artykul/2374043> (accessed October 7, 2020).
- Polyanska, N. (2008). 65-ta richnytsya ukrajynsko-polskoho zbroinoho konfliktu na Volyni v informatsynomu prostori [from Ukr.: 65-th anniversary of the Ukrainian-Polish military conflict in Volhynia in the Informational space]. *Istorychni studiyi Volynskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrayinky* 2: 108–112.
- Polyanskyi, B. (1999). Pro ukrajynsko-polsku komisiyu ekspertiv z udoskonalennya zmistu shkilnykh pidruchnykiv z istoriyi ta heohrafiyi. [from Ukr.: On the Ukrainian - Polish commission of experts on improvement of the textbooks on History and Geography]. *Ukrayinskyi istorychnyy zhurnal* 1: 151–153.
- Polyanskyj, B. (2005). *Interview*, May 15.
- Popovych, M. (2003). Nashe i ne nashe hore [from Ukr.: Ours and not ours sorrow]. *Krytyka* 5 <http://www.ji-magazine.lviv.ua/diskusija/volyn-arhiv.htm> (accessed October 13, 2020).
- Postup. (2003). Kompromisne neporozuminnya [from Ukr.: The compromise misunderstanding]. *Postup*, June 27, <http://postup.brama.com> (accessed October 7, 2004).
- Postup. (2003). Spilna zayava Prezydenta Ukrayiny i Prezydenta Respubliki Polshcha, “Pro prymyrennya–v 60-tu richnytsyu trahichnykh podii na Volyni” [from Ukr.: Common statement of the President of Ukraine and President of Poland On reconciliation on the 60th anniversary of the tragic events in Volhynia]. *Postup*, July 16, <http://www.ji-magazine.lviv.ua/diskusija/volyn-arhiv.htm> (accessed October 13, 2020).
- Radio Svoboda. (2002) Pryamyi efir: chy pohovaly ukrajynsko-polsku druzhbu na Lychakivskomu tsvintari u Lvovi? Chomu do Lvova ne prytykav prezident Polshchi Oleksandr Kvasnyevskyi? [from Ukr.: Was Ukrainian - Polish friendship buried in Lychakicki cemetery in Lviv? Why President of Poland Aleksander Kwasniewski did not arrive?]. *Radio Svoboda*, May 22, 2002, <http://www.radiosvoboda.org/content/article/890033.html> (accessed October 13, 2020).
- Radio Svoboda. (2016). Tarasyuk na znak protest vidmovyvsya ocholyuvaty hrupu u zv'yazkakh z Polshcheyu [from Ukr.: Tarasiuk resigned from the position of the head of the group of the communications with Poland on the protest]. *Radio Svoboda*, December, <http://www.radiosvoboda.org/a/news/27873821.html> (accessed October 13, 2020).
- Rzeczpospolita. (2013). Senat upamiętnił ofiary rzezi wołyńskiej. *Rzeczpospolita*, September, <http://dzieje.pl/aktualnosci/senat-upamietnil-ofiary-rzezi-wolynskiej> (accessed January 13, 2020).
- Rzeczpospolita. (2016). Senat zamierza upamiętnić ofiary zbrodni wołyńskiej, jako ofiary ludobójstwa. *Rzeczpospolita*, October, <http://www.rp.pl/artykul/1016343-Senat-zamierza-upamietnic-ofiary-zbrodni-wolynskiej-jako-ofiary-ludobojstwa.html> (accessed October 13, 2020).
- Sejm. (2013). Parlamentarny Zespół do spraw Kresów, Kresowian i Dziedzictwa Ziem Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej. *Sejm* [site], December, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/agent.xsp?symbol=ZESPOL&Zesp=224> (accessed October 13, 2020).
- Sejm. (2016a). O zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej—Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. *Sejm* [site], n.d., <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/AC4F1A377ED89A68C1257FF8003272B2/%24File/771.pdf> (accessed October 13, 2020).
- Sejm. (2016b). Uchwała Sejmu w sprawie oddania hołdu ofiarom ludobójstwa dokonanego przez nacjonalistów ukraińskich na obywatelach II RP w latach 1943–1945. *Sejm* [site], n.d., <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/komunikat.xsp?documentId=2D76E3019FA691C3C1257FF800303676> (accessed October 1, 2020).

- Sejm. (2018). Ustawa z dnia stycznia 26, 2018 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, ustawy o grobach i cmentarzach wojennych, ustawy o muzeach oraz ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. *Sejm* [site], n.d., [http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/771_u/\\$file/771_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/771_u/$file/771_u.pdf) (accessed October 13, 2020).
- Sereda, Victoria. (2000). Vplyv pols'kykh ta ukrayinskykh shkilnykh pidruchnykiv z istoriyi na formuvannya polsko-ukrayinskykh stereotypiv [from Ukr.: Impact of the Polish and Ukrainian school history textbooks on the Polish-Ukrainian stereotypes]. *Visnyk Lvivskoho universytetu, Seriya "Istoriya"*, 35–36.
- Shtol, K., S. Shtakh, S., & Sariush-Volskaya, M. (2016). K voprosu o dominirovanii natsionalisticheskogo narrativa v Polshe, perevod [from Rus.: On the question of the dominance of the nationalist narrative in Poland, translation]. *Uroki istorii* [site], n.d., <http://urokiistorii.ru/node/53367> (accessed October 2, 2020).
- Shylko, O. (2003) Verkhovna Rada Ukrayiny ukhvalyla tekst spilnoyi zayavy shchodo Volynskoyi trahediyi [from Ukr.: Verkhovna Rada of Ukraine adopted the text of the common statement on Volhynian tragedy]. *Ukrayinsko-polskyi internet-zhurnal*, July 10, <http://www.ukraine-poland.com/u/news/news.php?id=1395> (accessed August 23, 2004).
- Siemaszko, W., & Siemaszko, E. (2000). *Ludobojstwo, dokonane przez nacionalistow ukrajinskih na ludnosci polskiej Wolynia, 1939–1945*, Tom 1, 2. Warszawa: Wydawnictwo „von Borowiecky”.
- Stryjek, T. (2014). *Ukraina przed końcem Historii. Szkice o polityce państw wobec pamięci*. Warszawa, Instytut Studiów Politycznych PAN.
- Svidnyk, D. (2003). Tretii front na Volyni [from Ukr.: The third front on Volhynia]. *Postup*, May 13, 1.
- Tiahnybok, O. (2005). Vidkrytta tsvintaria Orliat je natsional`noju han`boju [from Ukr.: Opening of the cemetery of Eaglets is a national shame]. *Yi*, n.d., <http://www.ji-magazine.lviv.ua/inform/orlata/arhiv2005.htm#9> (accessed October 13, 2020).
- Tyma, P. (2016). Polacy I ukraińcy: krok przed przepascią? *TVN – 24* [site], n.d., http://www.tvn24.pl/magazyn-tvn24/polacy-i-ukraincy-krok-przed-przepascia,49,1113__ (accessed October 13, 2020).
- UINP. (2017). 8 Liutoho startuje national`na informatsijna kampanija v pamiat` pro UPA [from Ukr.: National informational campaign about UPA starts on 8 February]. *Ukrainskyi Instytut Natsionalnoi Pamiaty* (UINP) [official website], February 8, <http://www.memory.gov.ua/news/8-lyutogo-startue-natsionalna-informatsiina-kampaniya-v-pamyat-pro-upa> (accessed October 7, 2020).
- Ukrainska Pravda. (2016a). Moskovskiyi prospect v Kyievi stav prospektom Bandery [from Ukr.: Moscow avenue in Kyiv became Bandera avenue]. *Ukrainska Pravda*, July 7, <http://www.pravda.com.ua/news/2016/07/7/7114019/> (accessed October 7, 2020).
- Ukrainska Pravda. (2016b). Rada pryinyala spilnu z Polshcheyu deklaratsiyu pam`yati ta solidarnosti [from Ukr.: Rada approved joint declaration on memory and solidarity with Poland]. *Ukrainska Pravda*, October 20, <http://www.pravda.com.ua/news/2016/10/20/7124263/> (accessed October 7, 2020).
- Ukrainska Pravda. (2018). Poroshenko: Vid superechky pol`s'koho ta ukrains'koho narodiv vyhraje lyshe tretiy [from Ukr.: Poroshenko: the third one will benefit from the confrontation between Polish and Ukrainian peoples]. *Ukrainska Pravda*, July 8, <https://www.pravda.com.ua/news/2018/07/8/7185669/> (accessed October 7, 2020).
- Ukrayina moloda. (2006). Pavlokoma. Probachyty, ale ne zabuty [from Ukr.: Pavlokoma: to forgive, not to forget]. *Ukrayina moloda*, May 16, <http://www.umoloda.kiev.ua/number/672/158/24426/> (accessed April 17, 2016).
- Verkhovna Rada. (2016a). Pro vshanuvannya pam`yati zhertv henotsydu, vchynennoho Polskoyu derzhavoyu shchodo ukrayintsiv u 1919– 1951 rokakh [from Ukr.: On the Honoring of the memory of the victims

- of genocide committed by the state of Poland against Ukrainians in 1919 - 1953]. *Verkhovna Rada* [official website], n.d., http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59866 (accessed October 29, 2019).
- Verkhovna Rada. (2016b). Zayava Komitetu Verkhovnoyi Rady u zakordonnykh spravakh u zv'yazku z ukhvalenniam Senatom I Seimom Respubliky Polshcha postanov vid 7 i lypnya 22, 2016 roku shchodo Volynskoyi trahediyi [from Ukr.: Statement of the Committee of Verkhovna Rada on international affairs on the occasion of approval of the decrees on 7 July and 22 July, 2016 by the Senate and Sejm of the Republic of Poland on Volhynian tragedy]. *Verkhovna Rada* [official website], n.d., <http://rada.gov.ua/news/Novyny/133552.html> (accessed October 29, 2019).
- VGolos.com. (2015). U L'vovi nazrivaje skandal, Polshcha vstanovyla na tsvyntari orlyat skulptury leviv [from Ukr.: The scandal is emerging in Lviv, Poland has erected the statues of lions at the cemetery of Eaglets]. *VGolos.com*, November, http://vgolos.com.ua/news/u_lvovi_nazrivaie_skandal_polshcha_vstanovyla_na_tsvyntari_orlyat_skulptury_le_viv_foto_201916.html (accessed October 7, 2020).
- Viatrovych, V. (2011). *Druha polsko-ukrayinska viyna 1942–1947 rokiv* [from Ukr.: The second Polish-Ukrainian war of 1942–1947]. Kyiv: Vydavnychi dim Kyevo-Mohylians'ka Akademia.
- Viatrovych, V. (2016). Ne istorychne rishennya, a istorychne neporozuminnya [from Ukr.: Not a historical decision, rather historical misunderstanding]. *Istorychna Pravda*, July 22, <http://www.istpravda.com.ua/columns/2016/07/22/149157/> (accessed October 7, 2020).
- Voznyak, T. (2003). Mamai chy maibutnye? [from Ukr.: Mamai or the Future?]. *Krytyka* 7–8, <http://www.ji-magazine.lviv.ua/dyskusija/volyn/postup18-07.htm> (Accessed October 13, 2020).
- Wiadomosci. (2017). Kaczynski do Ukraincow. *Wiadomosci*, June 21, <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114871,21345537,kaczynski-o-wejsciu-ukrainy-do-ue-z-bandera-do-europy-nie.html> (accessed October 7, 2020).
- Wiadomosci. (2019). Decyzja Trybunału Konstytucyjnego ws. nowelizacji ustawy o IPN. *Wiadomosci*, October, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/decyzja-trybunalu-konstytucyjnego-ws-nowelizacji-ustawy-o-ipn/kr7zg5k> (accessed October 2, 2020).
- wPolityce.PL. (2016). 19 lipca Sejm uchwałą odda część ofiarom rzezi wotyńskiej. Zbrodnia dokonana przez ukraińskich nacjonalistów "nie została upamiętniona w należyty sposób". wPolityce.PL, July 19, <http://wpolityce.pl/historia/299667-19-lipca-sejm-uchwala-odda-czesc-ofiarom-rzezi-wolynskiej-zbrodnia-dokonana-przez-ukrainskich-nacjonalistow-nie-zostala-upamietniona-w-nalezity-sposob> (accessed October 7, 2020).
- Yakovenko, Natalia. (2002). Polshcha ta polyaki v shkilnykh pidruchnykakh istoriyi, abo vidlunnya davnyoho y nedavnyoho minuloho [from Ukr.: Poland and Poles in the school history textbooks, or echoes of a far and near past]. V Yakovenko, N. *Paralelny svit. Doslidzhennya z istoriyi uyavlen ta idey v Ukrayini XVI–XVII st* [from Ukr.:The Parallel World. A Study on the History of Imagination and Ideas in Ukraine of 16th to 17th Centuries]. Kyiv: Krytyka, 366–382.
- Yi. (2003a). Z lysta Yatseka Kuronya do Myroslava Marynovycha [from Ukr.: From the letter of Yatssek Kuron' to Myroslav Marynovych.]. *Yi*, 28: 2.
- Yi. (2003b). Vidkrytyi lyst z pryvodu 60 richnytsi zbroinoho ukrayinsko–polskoho konfliktu na Volyni [from Ukr.: Open letter on the 60th anniversary of the armed conflict on Volhynia.]. *Yi*, 28: 3.
- Yi. (2013). Komentar Adama Michnika, [from Ukr.: Adam Michnik's comment]. *Yi*, n.d. <https://uchika.in.ua/nezalejniy-kuletrologichnij-chasopis-yi-chislo-74--2013-volin.html?page=3#> (accessed October 10, 2020).
- Zakhid.Net. (2016). Poroshenko vyslovyy zhal shchodo rishennya seimu Polshchi, [from Ukr.: Poroshenko expressed regret about Polish Sejm's decision]. *Zakhid.Net*, n.d., http://zaxid.net/news/showNews.do?poroshenko_visloviv_zhal_shhodo_rishennya_seymu_polshhi&objectId=1398443 (accessed January 30, 2019).

- Zamyatin, V. (2003). Pershyi den vzayemnoho proshchennya [from Ukr.: First day of the mutual reconciliaton]. *Den*, July 11: 1
- Zerkalo Nedeli. (2013). Deputaty ot Partii regionov i KPU poprosili polskiy seym priznat Volynskuyu tragediyu genotsidom polyakov [from Ukr.: MPs from the Party of Regions and CPU asked Polish Sejm to recognize the Volhynian tragedy as a genocide of Poles]. *Zerkalo Nedeli*, June, http://zn.ua/POLITICS/deputaty-ot-partii-regionov-i-kpu-poprosili-polskiy-seym-priznat-volynskuyu-tragediyu-genocidom-polyakov-125190_.html (accessed September 20, 2020)
- ZIK. (2017). MZS vruchylo notu protestu poslu Pieklo cherez tsvintar Orliat u novomu pasporti Pol'shchi [from Ukr.: MFA handed a note to the Ambassador Pieklo on the cemetery of Eaglets in a new Polish passport]. *ZIK.ua*, June, https://zik.ua/news/2017/08/07/mzs_vruchylo_notu_protestu_poslu_pieklo_cherez_tsvyntar_orlyat_u_novomu_1146249 (accessed September 21, 2020).